Przegląd Kościelny

Nr. 12. Poznań, 20 Września 1883. Rok V.

„PRZEGLĄD KOŚCIELNY" wychodzi co tydzień w czwartek. — Przedpłata kwartalna wynosi na całe Niemcy 3 m., dla Galicyi i Austryi $1^1/_2$ flor., w innych krajach cena prenumeracyjna z doliczeniem odnośnego portoryum. — Biuro redakcyi przy ulicy Seminaryjskiéj Nr. 2. — Rękopisma nadsyłane Redakcyi, jeśli nie zostaną zużyte, zwracają się na żądanie. — Listy do Redakcyi winny być frankowane.

Encyklika Papieża Leona XIII o Różańcu św.

SANCTISSIMI DOMINI NOSTRI

LEONIS

DIVINA PROVIDENTIA PAPAE XIII

EPISTOLA ENCYCLICA

AD PATRIARCHAS, PRIMATES, ARCHIEPISCOPOS ET EPISCOPOS UNIVERSOS CATHOLICI ORBIS GRATIAM ET COMMUNIONEM CUM APOST. SEDE HABENTES.

Venerabilibus Fratribus Patriarchis Primatibus Archiepiscopis et Episcopis Universis Catholici Orbis Gratiam et Communionem cum Apost. Sede habentibus

LEO PAPA XIII.

Venerabiles Fratres Salutem et Apostolicam Benedictionem!

Supremi Apostolatus officio quo fungimur et longe difficili horum temporum conditione quotidie magis admonemur ac propemodum impellimur, ut quo graviores incidunt Ecclesiae calamitates, eo impensius eius tutelæ incolumitatique consulamus. [illegible]lum quantum in Nobis est, modis omnibus Eccle[illegible] [illegible] tueri, et quæ vel impendent vel circumstant pericula antevertere et propulsare conamur, assidue damus operam cælestibus auxiliis implorandis, quibus effici unice potest, ut labores curæque Nostræ optatum sint exitum habituræ. — Hanc ad rem nihil validius potiusque iudicamus. quam religione et pietate demereri magnam Dei Parentem MARIAM Virginem, quæ pacis nostræ apud Deum sequestra et cælestium administra gratiarum, in celsissimo potestatis est gloriæque fastigio in cælis collocata, ut hominibus ad sempiternam illam civitatem per tot labores et pericula contendentibus patrocinii sui subsidium impertiat. — Itaque proximis iam anniversariis solemnibus, quibus plurima et maxima in populum christianum per Marialis *Rosarii* preces collata beneficia recoluntur, preces hasce ipsas singulari studio toto orbe catholico adhiberi Magnæ Virgini hoc anno volumus, quo, Ipsa conciliatrice, divinum Eius Filium nostris placatum et mitigatum malis feliciter experiamur. Has igitur litteras ad Vos, Venerabiles Fratres, dandas censuimus, ut, cognitis consiliis Nostris, populorum pietas ad ea religiose perficienda vestra auctoritate studioque excitetur.

Præcipuum semper ac solemne catholicis hominibus fuit in trepidis rebus dubiisque temporibus ad Mariam confugere et in materna Eius bonitate conquiescere. Quo quidem ostenditur certissima non modo spes, sed plane fiducia, quam Ecclesia catholica semper habuit in Genitrice Dei iure repositam. Revera primævæ labis expers Virgo, adlecta Dei Mater, et hoc ipso servandi hominum generis concors facta, tanta apud Filium gratia et potestate valet, ut maiorem nec humana nec angelica natura assecuta unquam sit, aut assequi possit. Cumque suave Ipsi ac iucundum apprime sit, singulos suam flagitantes opem iuvare ac solari; dubitandum non est, quin Ecclesiæ universæ votis adnuere multo libentius velit ac propemodum gestiat.

Hæc autem tam magna et plena spei in augustam cælorum Reginam pietas luculentius emicuit, cum errorum vis late serpentium, vel exundans morum corruptio, vel potentium adversariorum impetus militantem Dei Ecclesiam in discrimen adducere visa sunt. — Veteris et recentioris ævi historiæ, ac sanctiores Ecclesiæ fasti publicas privatasque ad Deiparam obsecrationes et vota commemorant, ac vicissim præbita per Ipsam auxilia partamque divinitus tranquillitatem et pacem. Hinc insignes illi tituli, quibus Eam catholicæ gentes christianorum Auxiliatricem, Opiferam, Solatricem, bellorum Potentem, Victricem, Paciferam consalutarunt. Quos inter præcipue commemorandus solemnis ille ex Rosario ductus, quo insignia Ipsius in universum christianum nomen beneficia ad perpetuitatem consecrata sunt. — Nemo vestrum ignorat, Vener. Fr., quantum laboris et luctus, sæculo duodecimo exeunte, sanctæ Dei Ecclesiæ intulerint Albigenses hæretici, qui recentiorum Manichæorum secta progeniti, australem Galliæ plagam atque alias latini orbis regiones perniciosis erroribus repleverant; armorumque terrorem circumferentes, late dominari per clades et ruinas moliebantur. Contra huiusmodi teterrimos hostes virum sanctissimum, ut nostis, excitavit misericors Deus, inclitum scilicet Dominiciani Ordinis parentem et conditorem. Is integritate doctrinæ, virtutum exemplis, muneris apostolici perfunctione magnus, pugnare pro Ecclesia catholica excelso animo aggressus est, non vi, non armis, sed ea maxime precatione confisus, quam sacri Rosarii nomine ipse primus instituit, et per se, per suos alumnos longe lateque disseminavit. Dei enim instinctu ac numine sentiebat futurum, ut eius precationis ope, tamquam validissimo instrumento bellico, victi hostes profligatique vesanam impietate audaciam ponere cogerentur. Quod reipsa evenisse compertum est. Etenim ea orandi ratione suscepta riteque celebrata ex institutione Dominici Patris, pietas, fides, concordia restitui, hæreticorum molitiones atque artes disiici passim coepere; ad hæc, plurimi errantes ad sanitatem revocati, et catholicorum armis, quæ fuerant ad vim propulsandam sumpta, impiorum compressus furor.

Eiusdem precationis efficacitas et vis mirabiliter etiam perspecta est sæculo decimo sexto, cum ingentes Turcarum copiæ Europæ prope universæ superstitionis et barbariae iugum intentarent. Quo tempore sanctus Pius V Pontifex Maximus, excitatis ad communium rerum tutelam principibus christianis, omni studio in primis egit ut potentissima Mater Dei, per Rosarii preces implorata, nomini christiano volens propitia succurreret. Nobilissimum sane spectaculum per eos dies caelo terraeque exhibitum omnium in se mentes animosque convertit. Hinc enim Christi fideles non procul a Corinthiaco sinu vitam et sanguinem pro religionis patriaeque incolumitate fundere parati, hostem interriti opperiebantur; illinc inermes pio supplicantium agmine, Mariam inclamabant, Mariam ex Rosarii formula iteratis vicibus consalutabant, ut certantibus adesset ad victoriam.

Adstitit exorata Domina; nam commisso ad Echinadas insulas navali praelio, christianorum classis, sine magna suorum clade, fusis caesisque hostibus, magnifice vicit. Quare idem sanctissimus Pontifex in accepti beneficii memoriam, anniversarium tanti certaminis diem honori Mariae Victricis festum haberi voluit: quem Gregorius XIII titulo Rosarii consecravit.

Simili modo, superiore saeculo, semel ad Temesvariam in Pannonia, semel ad Corcyram insulam nobilis est de Turcarum copiis victoria reportata: idque sacris Magnae Virgini diebus, praecibusque pio Rosarii ritu ante persolutis. Quae res Clementem XI Decessorem Nostrum adduxit ut grati animi ergo, solemnem Deiparae a Rosario honorem quotannis habendum tota Ecclesia decreverit.

Igitur cum sacra haec precandi formula tantopere Virgini grata esse dignoscatur, eaque ad Ecclesiae populique christiani defensionem et ad divina beneficia publice privatimque impetranda apprime conferat; mirum non est, eximiis eam praeconiis alios quoque Decessores Nostros efferre atque augere studuisse. Sic Urbanus IV *quotidie per Rosarium christiano populo bona provenire* testatus est. Sixtus IV hunc orandi ritum *ad honorem Dei et Virginis, et ad imminentia mundi pericula propulsanda opportunum;* Leo X *adversus haeresiarchas et gliscentes haereses institutum*, et Iulius III *romanae Ecclesiae decorem* dixerunt. Itemque de eo sanctus Pius V, *hoc*, inquit, *orandi modo evulgato, coepisse fideles iis meditationibus accensos, iis precibus inflammatos, in alios viros repente mutari, haeresum tenebras remitti, et lucem catholicae fidei aperiri.* Demum Gregorius XIII, *Rosarium a beato Dominico ad iram Dei placandam et Beatae Virginis intercessionem implorandam fuisse institutum.*

Hac Nos cogitatione, exemplisque Decessorum Nostrorum permoti, opportunum omnino censemus solemnes hoc tempore supplicationes ob eam causam institui, ut invocata per Rosarii preces Virgine augusta, parem necessitatibus opem a Iesu Christo eius Filio impetremus. — Perspicitis, Ven. Fr., Ecclesiae labores dimicationesque diuturnas et graves. Christianam pietatem, publicam morum honestatem fidemque ipsam, quae summum est bonum virtutumque ceterarum principium, maioribus quotidie periculis videmus oppositam. Item difficilem conditionem variosque angores Nostros non modo cognoscitis, sed facit caritas vestra ut quadam Nobiscum societate et communione sentiatis. Miserrimum autem est, ac longe luctuosissimum, tot animas Iesu Christi sanguine redemptas, quodam aberrantis saeculi veluti correptas turbine, praecipites in peius agi atque in interitum ruere sempiternum. Igitur divini necessitas auxilii haud sane est hodie minor, quam cum magnus Dominicus ad publica sananda vulnera Marialis Rosarii usum invexit. Ille vero caelesti pervidit lumine, aetatis suae malis remedium nullum præsentius futurum, quam si homines ad Christum, qui *via, veritas et vita* est, salutis per Eum nobis partae crebra commentatione rediissent; et Virginem illam, cui datum est *cunctas haereses interimere*, deprecatricem apud Deum adhibuissent. Idcirco sacri Rosarii formulam ita composuit, ut et salutis nostrae mysteria ordine recolerentur, et huic meditandi officio mysticum innecteretur sertum ex angelica salutatione contextum, interiecta oratione ad Deum et Patrem Domini Nostri Iesu Christi. Nos igitur haud absimili malo idem quaerentes remedium, non dubitamus, quin eadem haec a beatissimo viro tanto cum orbis catholici emolumento inducta precatio, momenti plurimum habitura sit ad levandas nostrorum quoque temporum calamitates.

Quamobrem non modo universos christianos enixe hortamur, ut vel publice vel privatim in sua quisque domo et familia pium hoc Rosarii officium peragere studeant et non intermissa consuetudine usurpent, sed etiam integrum anni labentis Octobrem mensem caelesti Reginae a Rosario sacrum dicatumque esse volumus. Decernimus itaque et mandamus, ut in orbe catholico universo hoc item anno solemnia Deiparae a Rosario peculiari religione et cultus splendore celebrentur; utque a prima die proximi octobris ad secundam subsequentis novembris, in omnibus ubique curialibus templis, et si Ordinarii locorum utile atque opportunum iudicaverint, in aliis etiam templis sacrariisve honori Deiparae dedicatis, quinque saltem Rosarii decades, adiectis Litaniis Lauretanis religiose recitentur: optamus autem ut ad has preces conveniente populo, eodem tempore vel sacrum ad altare fiat, vel Sacramento augusto ad adorandum proposito, sacrosancta deinceps hostia pius supplicantium coetus rite lustretur. Magnopere probamus, sodalitates a Rosario Virginis solemni pompa vicatim per urbes, accepta a maioribus consuetudine, publicae religionis causa procedere. Quibus autem in locis id iniuria temporum forte non licet, quidquid publicae religioni ex hac parte detractum est, frequentiore redimatur ad sacras aedes accursu; et diligentiore virtutum christianarum exercitatione fervor pietatis eluceat.

Eorum autem gratia, qui quae supra iussimus facturi sunt, libet caelestes Ecclesiae thesauros recludere, in quibus ipsi incitamenta simul et praemia pietatis inveniant. Omnibus igitur qui intra designatum temporis spatium, Rosarii cum Litaniis publicae recitationi interfuerint, et ad mentem Nostram oraverint, septem annorum itemque septem quadragenarum apud Deum indulgentiam singulis vicibus obtinendam concedimus. Quo beneficio frui pariter posse volumus, quos supplicationibus publicis supra dictis legitima causa prohibeat, hac tamen lege ut eidem sacrae exercitationi privatim operam dederint, itemque Deo ad mentem Nostram supplicaverint. Eos vero qui supra dicto tempore decies saltem, vel publice in sacris templis, vel iustas ob causas privatim in domibus eadem peregerint et, expiatis rite animis, sacra de altari libaverint, piaculo omni et statis admissorum poenis ad pontificalis indulgentiae modum exsolvimus. Plenissimam hanc admissorum suorum veniam omnibus etiam elargimur, qui vel in ipsis beatae Mariae Virginis a Rosario solemnibus, vel quolibet ex octo consequentibus diebus, ablutis pariter salutari confessione animis, ad Christi mensam accesserint, et in aliqua aede sacra pro Ecclesiae necessitatibus ad mentem Nostram Deo et Deiparae rite supplicaverint.

Agite vero, Ven. Fr., quantum Vobis curae est et Mariae honos et societatis humanae salus, tantum studete populorum in Magnam Virginem alere pietatem, augere fiduciam. Divino quidem munere factum putamus, ut, vel turbulentissimis hisce Ecclesiae temporibus, in maxima christiani populi parte stet ac vigeat antiqua in augustam Virginem religio et pietas. Nunc vero exhortationibus his Nostris excitatae, vestrisque vocibus incensae christianae gentes vehementiore in dies animi ardore sese in Mariae tutelam fidemque recipiant: et adamare magis ac magis insistant Marialis Rosarii consuetudinem, quam maiores nostri non modo uti praesens in malis auxilium, sed etiam nobilis instar tesserae christianae pietatis habere consueverunt. Obsecrationes concordes ac supplices libens excipiet humani generis Patrona caelestis, illudque facile impetrabit, ut boni virtutis laude crescant; ut devii sese ad salutem colligant ac resipiscant; ut vindex scelerum Deus ad clementiam ac misericordiam conversus rem christianam remque publicam, amotis periculis, optatae tranquillitati restituat.

Hac spe erecti, Deum ipsum, per Eam in qua totius boni posuit plenitudinem, summis animi Nostri votis enixe obsecramus, ut maxima quaeque Vobis, Vener. Fratres, caelestium bonorum munera largiatur: in quorum auspicium et pignus, Vobis ipsis et Clero vestro et populis cuiusque vestrum curae concreditis, Apostolicam Benedictionem peramanter impertimus.

Datum Romae apud S. Petrum die 1 Septembris, Anno MDCCCLXXXIII. Pontificatus Nostri Anno Sexto.

Leo PP. XIII.

O. Angelo Secchi.

(Ciąg dalszy).

W owym czasie, gdy młody O. Secchi w cichéj celi rzymskiego kolegium studyum teologii kończył, wybuchła rewolucya, wstrząsająca spruchniałemi tronami prawie wszystkich królów i książąt Europy. I państwo kościelne, którego rządy krótko przedtem objął łagodny Pius IX, nie miało być wolne od politycznych zamieszek, buntów i mordów. Palnego materyału nagromadzono tam od dawnego czasu dużo, potrzeba było tylko iskry, aby doprowadzić do strasznego wybuchu. Jak we wszystkich wielkich katastrofach, w których zagłada papiestwa ostatecznym jest celem, Jezuici zawsze na pierwszy idą ogień i pierwszy szturm wytrzymać muszą, tak i w rzymskiem powstaniu. W tajemnéj instrukcyi, jaką Mazzini w r. 1846 z kryjówki swéj w Paryżu rozesłał do wszystkich spiskowców na całym świecie, stoi wyraźnie: „Władza duchowna uosobiona jest w Jezuitach; nienawiść przywiązana do tego imienia stała się już potęgą dla socyalistów. Korzystajcie z téj potęgi...!“ Podbechtywania przywódzców demagogów i tajemnych klubów, które wszelkiemi środkami oszczerstwa pracowały i z podziwienia godnym talentem organizatorskim sieć pokus zapuścili w ludzie we wszelkich kierunkach, odniosły wnet pożądany skutek, Jezuitów w oczach ludu zohydzić umiały, popularności pozbawić i wpływ ich złamać. W roku 1847 d. 27 grudnia już głośno i gwałtownie domagano się, obok ministerstwa ze świeckich osób złożonego, wypędzenia Jezuitów. Wrzało już wszędzie, pod nogami ziemia jakby wulkanem wstrząśniona drżała, gotowa roztworzyć się każdéj chwili i cały stary polityczny porządek pochłonąć. Wybuch spowodowała rewolucya w Paryżu, strącając 24 lutego 1848 z tronu króla Ludwika Filipa. Fakt ten jako też równoczesne powstania ludowe w innych państwach Europy do coraz zuchwalszych i gwałtowniejszych żądań burzycieli ludu w Rzymie popychały. Znany jest z historyi przebieg rewolucyi rzymskiéj, nie będziemy przeto wiadomych wszystkim rzeczy powtarzali. W obec groźnéj postawy nieprzyjaciół uznał jenerał Jezuitów O. Roothan za najkorzystniejsze rozwiązać za pozwoleniem Papieża zakon aż do chwili dogodniejszéj i domy opuścić. Przed odjazdem na wygnanie dom właśnie, w którym młody Secchi mieszkał, miał być widokiem burzliwych scen. Jakkolwiek właściwi przywódzcy uważali za korzystne w własnym interesie zachować takie siły naukowe, jak sławnych profesorów kolegium rzymskiego, Perronego, Passaglia, De Vico, Patrizi'ego, Pianziani'ego, Marchi'ego i Secchi'ego, to jednak rewolucya jak powódź rozerwała groble, tak że naczelnicy już jéj w karbach utrzymać nie zdołali. Dnia 28 marca nad wieczorem, tego samego więc dnia, w którym jenerał zakonu rozkazał opuścić domy Jezuitów, ogromny tłum ludu zebrał się przed kolegium rzymskiem, wył, ryczał i wśród okrzyków „precz z Jezuitami, precz z tymi nieprzyjaciołmi porządku publicznego!“ powybijał szyby w kolegium. Na drugi dzień wszystkie drzwi wielkiego kwadratowego gmachu, jako też przylegającego kościoła św. Ignacego były zamknięte, Jezuici zaś oddalili się po dwóch do Civitavecchia, gdzie wsiedli na okręt.

Tak widzimy O. Angelo Secchi opuszczającego w cichéj rezygnacyi kraj własny, aby w obczyznie znaleźć lepszą ojczyznę. Boleść, jaką sprawiało gwałtowne rozłączenie, osładzało mu towarzystwo ukochanych nauczycieli i przyjaciół, którzy z nim równy los dzielili. Opatrzność zesłała na wybrańca swego ten cios, który go miał doprowadzić do urzeczywistnienia jego zadania. O tym wypadku, dotykającym boleśnie osobę Secchi'ego, mówi trafnie dyrektor obserwator. astron. na rzymskim kapitolu, prof. Respighi*): „Zdarza się nie rzadko, że pod osłoną osobistego lub publicznego wypadku, który zresztą wszystkiemi cechami wielkiéj klęski zdaje się być wyposażony, właśnie jedno z owych licznych opatrznościowych dopuszczeń się kryje, które do urzeczywistnienia wysokiego i wzniosłego celu prowadzą. Jak wielu z przyjaciół i znajomych O. Secchi, widząc go tak opuszczonego i biednego, żegnającego się z krajem ojczystym, z umiłowanemi naukami, świetną przyszłością, ubolewało nad niezasłużonym losem i smutną rokowało mu przyszłość. Tymczasem Secchi opuścił Włochy nie ubogi, lecz bogaty skarbami ducha, geniuszem bystrym, głęboką nauką i nadzwyczajnem zamiłowaniem nauki i pracy. Nie powędrował do obcych krajów, gdyż nauka ojczyzną mu była; i na szczęście — los zaprowadził go właśnie do kraju, gdzie pielęgnowane przezeń nauki głębokie zapuściły korzenie i bujnie się rozrastały; w owe kraje bogate, z których po krótkim czasie miał znowu do nas powrócić, obładowany wprawdzie nie złotem, lecz daleko cenniejszemi darami, niezmiernym skarbem cnoty i nauki.“

Podczas gdy wielu z zakonnych braci udało się do wolnéj Ameryki, Secchi szukał gościnności w Anglii, gdzie w jednym z najwięcéj kwitnących domów jezuickich, w Stonyhurst przerwane studya teologiczne kontynuował, lecz dopiero w Ameryce północnéj świetnym egzaminem ad gradum zakończył. Z ukończeniem nauki teologicznéj powrócił Secchi do swych ulubionych studyów w fizyce i matematyce, którym dotychczas tylko w wolnych chwilach mógł się poświęcać. Świetna karyera naukowa stała mu otworem. Przeznaczono go naprzód na profesora matematyki w kolegium Jezuitów w Georgetown przy Waszyngtonie w półn. Ameryce. Z 20 braćmi zakonnymi, pomiędzy nimi i z profesorem Piancianim wsiadł w październiku 1848 r. w Liverpool na okręt i szczęśliwie 19 listopada w Ameryce wylądował. Na czele obserwatoryum w Georgetown stał wówczas O. Curley. Jakkolwiek w Secchim nie powstała jeszcze myśl i zamiar zajmowania się fachowo astronomią, to Boska opatrzność tak sprawą pokierowała, że wnet jako koadjutor został przydany astronomowi tamtejszego obserwatoryum. Miał tedy sposobność wpracowania się w teoretyczną i praktyczną astronomią i nauczyć się obchodzić z instrumentami. Fałszem jest, jakoby Secchi już jako asystent O. Curley był sobie zjednał sławę wielkiego znawcy nieba. Przed swą nominacyą na następcę O. De Vico zajmował się wyłącznie matematyką i fizyką, w któréj przy swem zamiłowaniu i zręczności daleko doprowadził. Przez to zaś nabył ogromnéj wprawy w fizyce nieba, na podstawie któréj jego astronomiczne badania i prace głównie się opierały. Jeśli Secchi mimo to od pierwszéj chwili, gdy dyrekcyą rzymskiego obserwatoryum objął, odznaczył się świetnie jako jeden z najznakomitszych badaczów nieba, to go tym więcéj podziwiać trzeba i uznać, że był urodzonym astronomem, astronomem z łaski Boga.

W czasie swego pobytu w kolegium w Georgetown zaznajomił się i zaprzyjaźnił z mężem, który wielki wywarł nań wpływ w kierunku prac meteorologicznych. Był to słynny hydrograf, astronom i kapitan F. M. Maury w Waszyngtonie. Maury umiał zjednać sobie przywiązanie uczonego Jezuity, obudzić w jego duchu najśmielsze projekty na przyszłość i był sprawcą wielkiéj jego uczoności na polu meteorologii. Odkrycia Maury'ego w dziedzinie fizyki morza i powietrza torowały drogę do rozwoju meteorologii, gdyż odtąd nauka ta zajmować się poczęła nie tylko klimatologią pojedyńczych krajów, lecz zjawiska powietrzne poczęła badać z ogólniejszego stanowiska fizyki powietrza, prądów jego i wędrówek burz. On to zebrał mnóstwo spo-

*) Elogio del P. Angelo Secchi. Roma 1879.

strzeżeń co do obracania się wiatrów na oceanie i z kilku milionów dat „przy pomocy bystréj metody“ określił różne prawa wiatrów. Secchi rzucił się z zapałem do studyum meteorologii, pragnąc zasady Maury'ego przewieźć do Europy i rozszerzyć pomiędzy swymi ziomkami. Pobyt jego w Stanach Zjednocz. Ameryki był krótszy, aniżeli sam się spodziewał. Wojska francuzkie pod dowództwem jen. Oudinot położyły koniec anarchii rzymskiéj, tak że w r. 1849 Jezuici powrócili do Rzymu i objęli napowrót swe domy i kolegia. Secchi powołany został zgodnie z życzeniem astronoma de Vico, który w r. 1848 umarł w Londynie, na dyrektora obserwatoryum astronomicznego.

Z objęciem tego stanowiska przez Secchi'ego rozpoczyna się peryod sławy rzymskiego obserwatoryum, bo jakkolwiek poprzednicy jego wielkie około téj nauki położyli zasługi, to Secchi sam tyle odkrył i pracował, co wszyscy jego poprzednicy razem. Młody dyrektor nie znalazł obserwatoryum w takim stanie, jakiby do astronomicznych badań w wielkich rozmiarach był odpowiedni. Wysoka wieża po wschodniéj stronie kolosalnego gmachu kolegium wraz z przyboczną małą izdebką, w któréj znajdował się podarowany przez Piusa VII mały instrument (Passage — instr.), — to miejsce, na którem Secchi wiekopomne swe odkrycia miał rozpocząć. Obserwatoryum posiadało z instrumentów, oprócz wspomnianego, stary kwadrant, sektor zenitu (2 instrumenta, których O. Boskowicz używał do mierzenia stopni południka) i niewielki perpendykuł; reszta aparatów gdzieś zaginęła. Późniéj przełożeni Towarzystwa sprawili kilka innych najpotrzebniejszych i najważniejszych instrumentów. Jeżeli takowe nie odpowiadały ani co do liczby, ani co do wielkości i dobroci wymaganiom nowoczesnéj astronomii, to gorszem jeszcze było to, że wieża wraz z obserwatoryum nie spoczywała na tak mocnym fundamencie, jakich dokładne prace ściśléj nauki wymagały. Jeśli fundament obserwatoryum nie jest kolosalnéj grubości i mocy, to każdy przejeżdżający na ulicy wóz, wstrząsając wieżą, przeszkadza w dokładnem obliczaniu i mierzeniu. „Wysoki, trzęsący się budynek, pisze sam Secchi, przewłóczył badania ściśléj astronomii, utrudniał a nawet niemożebnemi czynił, a gdyśmy mimo to długie miesiące doświadczenia czynili, przychodziliśmy do wniosku, że szkoda czasu i pracy, jakkolwiek instrument (passage) Ertla niemałe oddawał nam usługi. Teleskop Cauchoix ustawiony na blochu nie wystarczał do dokładnych obserwacyi dyferencyalnych pomiędzy ciałami niebieskiemi. Stare instrumenta Boskowicza należały już do historyi. Aby nie zaniechać studyum komet i planetoidów, kazaliśmy ustawić refraktor Cauchoix parallaktycznie i w ten sposób udało się nam odkryć kilka nowych planetoidów. Zresztą ograniczaliśmy się tylko na badaniu komet, jako też na studyum fizycznych zjawisk na słońcu i innych ciałach niebieskich“*). Okoliczności te popchnęły Secchi'ego na pole, na którem w historyi astronomii miał stworzyć nową epokę, i co już głównie przyczyniło się do sławy jego poprzedników Scheinera i De Vico — rzucił się całą siłą i wytężeniem ducha na fizykę gwiazd, dzisiaj zwykle **astrofizyką** nazywaną. Swój z natury wrodzony popęd do astrofizyki opisuje sam Secchi: „Ta myśl dominowała we wszystkich naszych późniejszych studyach a nawet wyborem instrumentów kierowała. Uważano wówczas tego rodzaju studyum za zupełnie zbyteczne i nie brakło mężów, co mówili, że w kolegium rzymskiem nie zajmują się astronomią lecz tylko fizyką. Co więcéj, odmawiano nam tytułu astronoma, jakoby Galileusz i obydwaj Herszlowie, których życie wyłącznie tym studyom było poświęcone, nie byli astronomami. Czas jednak wymierzył nam sprawiedliwość i bez zarozumiałości możemy oświadczyć, że w ślady nasze obecnie za granicą obserwatorya do wyłącznego studyum fizycznych przymiotów ciał niebieskich powstają, jak w Oxfordzie, Berlinie, Paryżu, Kalkucie itd. Ta fizyka gwiazd, która się wówczas jeszcze w powijakach dziecięcych znajdowała, właśnie w 26 latach, odkąd nasze obserwatoryum pracuje, rozwinęła się i do postępu innych obserwatoryów dużo się przyczyniła.“

Zabiegom Secchi'ego udało się zbudować w r. 1852 nowe wygodniejsze, wymaganiom nowoczesnéj astronomii odpowiedniejsze obserwatoryum, na dachu przybudowanego do rzymskiego kolegium kościoła św. Ignacego, którego silna budowa zapewniała instrumentom najdelikatniejszym niewzruszoną podstawę. Papież Pius IX, przełożeni Towarzystwa Jez., jako też pojedyńczy z bogatych rodzin pochodzący członkowie zakonu rywalizowali w ofiarach pieniężnych, aby geniuszowi Secchi'ego przygotować odpowiednie pole działania. Urządzono obserwatoryum jak najwygodniéj, posprawiano wspaniałe instrumenta. Majestatycznie sterczyły poruszające się kopuły po nad miastem, pod któremi potężne dalekowidze pod świadomą ręką Secchi'ego głębie niebieskie sondowały. Na katolickiéj świątyni obserwatoryum astronomiczne pierwszorzędne — zaiste piękniejszego symbolu na harmonią pomiędzy religią i nauką niepodobna wymyślić! „Obserwatoryum kolegium rzymskiego, woła z entuzyazmem wielbiciel Secchi'ego, wzniosło się jako wspaniały pomnik, również dla nauki jak i dla religii ważny: dla nauki jako palestra wielkich i sławnych naukowych bojów, dla religii jako dobroczynna latarnia morska, z któréj olśniewające światło rozlewało się na oszczerstwo o antagonizmie pomiędzy wiarą i nauką*).

(Dalszy ciąg nastąpi).

*) Secchi *l'Astronomia in Roma* nel Pontificato di Pio IX. Roma 1877.

*) Respighi, „Elogio de P. Secchi“ Roma 1879.

O ekskomunikach.

(Ciąg dalszy).

W następstwie i uzupełnieniu naszych dotychczasowych uwag ogólnych o ekskomunikach, przechodzimy do ich zastósowania w niektórych specyalnych przypadkach. Dyskusye tego rodzaju niemały budzą interes w obec wypadków bolesnych najnowszych czasów. Przedewszystkiem potrzeba nam określić niektóre **zasady**, które ułatwią zbadanie główniejszych kontrowersyi.

§ I. Zasady.

1. Jakżeśmy już zauważyli, cenzury *latae sententiae*, zapisane w dawnem prawie, starszem od bulli *Apostolicae Sedis*, nas tu wcale nie zajmują; cały kodeks karny kościelny pod tym względem zawarty jest w wspomnianéj konstytucyi. Z tego wypływa, że *a*) same tylko cenzury tamże ogłoszone posiadają moc prawną: „Decernimus ut ex quibuscunque censuris, nonnisi illae quae in hac ipsa constitutione inserimus, eoque modo quo inserimus robur exinde habeant;“ tak się wyraża ściśle konstytucya, a potwierdza to dekret św. Officii z 4 kwietnia 1871. *b*) Co do cenzur Soboru Tryd., do których się odwołuje konstytucya Piusa IX, należy uczynić ważną uwagę. Sobór Trydencki ustanowił niektóre kary bezpośrednio, po raz pierwszy je formułując; jednem słowem, wydał niektóre nowe rozporządzenia prawa karnego; co do innych przeciwnie zadowolnił się przypomnieniem w ogólnych wyrażeniach dawnych rozporządzeń. Owoż dzisiaj jest to zdaniem ustalonem pomiędzy kanonistami, że bulla *Apost. Sedis* zatrzymuje tylko cenzury pierwszéj kategoryi, tj. te, które ściśle do inicyatywy

samego Soboru Trydenc. należą. Interpretacyą tę opierają wszyscy komentatorowie na charakterze restrykcyjnym i tekscie bulli Piusa IX: „Praeter hos hactenus recensitos, eos quoque quos Sacrosanctum Concilium Trid. *excommunicavit*, nos pariter ita excommunicatos esse declaramus.“ I rzeczywiście cenzurom, które Sobór po prostu tylko w z n o w i ł lub u t r z y m a ł, nie można przyznawać charakteru cenzur przez Sobór ustanowionych; gdyż nie Sobór orzekł ekskomunikę, lecz ją powtórzył z dawnego prawa.

2. Konstytucya *Ap. Sedis* pozostawia nietknięte wszelkie irregularitates, nullitates, wyroki privationis et incapacitatis dawnego prawa, gdyż nie są one właściwemi cenzurami. Tak samo jak się zajmuje tylko cenzurami *latae sententiae*, tak nie zmienia innych cenzur *comminatoriae* lub *ferendae sententiae*, które pozostają w dawniejszym stanie.

Tutaj przedstawia się kwestya delikatna i trudna interpretacyi cenzur *latae sententiae*, objętych w bulli: jest to rozległe pole sporów dla komentatorów, punkt wyjścia wszelkich różnic w zdaniach, objawiających się tak w teoryi jak i w zastósowaniu praktycznem. Postawmy sobie reguły jeneralne i stałe, które będą nam służyć za przewodnika w rozstrzygnięciu każdéj kwestyi:

a) Każdą razą, kiedy rozporządzenie bulli *Ap. Sedis* zgadza się z rozporządzeniem dawnych konstytucyi lub kanonami prawa dawnego, tamdotąd należy uciekać się do interpretacyi autentycznéj, mającéj za sobą zwyczaj lub doktrynę, jaka się ustaliła w dawniejszych wiekach. Prawodawca sam to oświadcza: „Simul declarantes, easdem (censuras) *non modo ex veterum canonum auctoritate quatenus cum hac nostra constitutione conveniunt*, verum etiam hac ipsa constitutione nostra vim suam prorsus accipere debere.“

b) Gdy artykuły konstyt. *Apost. Sedis* regulują tę samą materyą, co w dawnych kanonach zawarta, w innych słowach, mając na celu rozszerzenie, ograniczenie, lub zmienienie w jakikolwiek sposób wyrażenia albo doniosłości dawnych rozporządzeń, należy interpretacyą zastósować do wyrażeń bulli *Apost. Sedis*. Na mocy bowiem dawnéj reguły, ostatnia wola prawodawcy znosi poprzednie: „Nova legislatoris voluntas derogat anteriori contrariae.“

c) Kiedy różnica jest widoczna, dwie te zasady ułatwiają rozstrzygnięcie w każdym przypadku; lecz jeśli mimo wszelkich wysileń wątpliwość pozostaje, autorowie twierdzą ogólnie, że należy trzymać się interpretacyi dawniejszéj, wedle zasady: „Correctionem legis esse odiosam, et non facile praesumendam: non censeri plus de priori lege mutatum, quam est expressum in posteriori.“

3. Nic nie przeszkadza, aby jedno i to samo indywiduum nie miało popaść w więcéj ekskomunik, nie tylko za zbrodnie różne co do rodzaju i liczby, jak to łatwo zrozumieć, lecz nawet za jednę zbrodnię, zakazaną kilku prawami, z których każde osobną orzeka cenzurę. „Semel inodatus una censura potest et alias incurrere, etiam ejusdem rationis“[1]). Jest to nauka powszechna pomiędzy teologami w ślad za św. Tomaszem i Suarezem, oraz pomiędzy kanonistami.

4. Ponieważ cenzury ustanawiają kary kościelne w celu karania grzeszników upornych i nieposłusznych[2]), ztąd wszelka okoliczność łagodząca i zmniejszająca grzech śmiertelny łagodzi cenzurę; a nadto i g n o r a n c y a, w ą t p l i w o ś ć, n i e m o ż e b n o ś ć moralna lub fizyczna zastósowania się do prawa zwalnia od cenzur. Tak *ignorantia invincibilis*,

[1]) Św. Alfons lib. 7 de cens. n. 28. — [2]) Kiedy prawo kładzie nieposłuszeństwo (contumacia) za warunek zastósowania cenzury, nie myśli o pogardzie formalnéj, wyraźnéj prawa; do ściągnienia na siebie cenzury wystarcza, gdy winny wie, że taka cenzura istnieje, przywiązana do spełnienia pewnego aktu, a co więcéj wystarcza, gdy to nieposłuszeństwo jest implicita i virtualis. Reiffenstuel 7. Can. lib. V tit. 39, no. 14.

jakiéjkolwiek jest natury, uniewinia i zwalnia od ekskomuniki: można pogwałcić prawo przyrodzone lub boskie, jeśli się nie wie invincibiliter, że cenzura do tego przywiązana, nie podpada się jéj, gdyż Kościół według dyspozycyi specyalnéj swego prawodawstwa nie chce karać winnego, jak tylko po upomnieniu i za nieposłuszeństwo. Aby znajdować się w tym stanie *ignorantiae invincibilis*, nie potrzeba do tego nie słyszeć nigdy o cenzurze, ani też wątpić o niéj: w takich razach prawo znosi się samo zupełnie. Byle tylko ktoś nie mógł sobie téj rzeczy wyjaśnić, mimo zastanowienia się i poszukiwań odpowiednich do ciężkości przypadku i wymagań swego położenia, wolny jest od cenzury.

Przy *ignorantia vincibilis*, którąby można usunąć przez dłuższą rozwagę i roztropne badanie, która więc pochodzi z zaniedbania mniéj lub więcéj zawinionego, należy ważną uczynić różnicę. Jeśli tekst cenzury żąda s p e c y a l n é j znajomości kary, jak to się dzieje, gdy prawodawca używa formuł: *qui scienter*, *qui consulte*, *qui praesumpserit* — ignorantia *vincibilis*, jakkolwiek zawiniona, równa się ignorantiae invincibili; motyw do tego spoczywa w woli prawodawcy, który domaga się absolutnie znajomości cenzury. Przeciwnie zaś, gdy tekst prawa bez domagania się specyalnéj znajomości cenzury, n a k a z u j e lub z a k a z u j e po prostu jakiego aktu, należy zbadać, czy w tym przypadku ignorantia vincibilis nie jest *crassa*, pochodząca z niedbałości absolutnéj, lub s u p i n a pochodząca z zajęć innych, które absorbując uwagę czyjąś zupełnie, nie pozwalają mu nabyć wiedzy odpowiedniéj do stanu. Gdy jest *crassa* lub *supina ignorantia vincibilis*, nie uniewinia od cenzury: Bonifacy VIII oświadcza to wyraźnie w decretales: „Sententiis per statuta quorumcumque ordinariorum prolatis, ligari nolumus ignorantes: *dum tamen eorum ignorantia crassa non fuerit aut supina*.“ Lecz kiedy ignorantia vincibilis nie ma tego charakteru, uwalnia od cenzury, nie uniewiniając od ciężkiego grzechu.

Pozostawałoby nam jeszcze zbadać kwestyą *ignorantiae affectatae*, lecz ponieważ dyskusya tocząca się pomiędzy teologami i kanonistami co do skutków tejże ignorancyi nie wchodzi w zakres naszéj rozprawy, dla tego o niéj to samo pod względem cenzur powiedzieć możemy, co o ignorantia vincibilis.

W ą t p l i w o ś ć jest to stan ducha wahającego się pomiędzy dwiema decyzyami. Przypadki takie zachodzą dość często, dla tego zastanowimy się nad niemi szczególowiéj. Wątpliwość może pochodzić *a*) z b r a k u m o t y w ó w zdolnych zdeterminować umysł w sensie przeciwnym: nazywa się to wątpliwością n e g a t y w n ą i jest jednym z rodzajów ignorancyi. W takim przypadku, jak to słusznie zauważa Ballerini, rozum wie na pewno na którą stronę ma się zwrócić, nie zna tylko powodów przeciwnych: mogą więc one istnieć, lecz agens ma się zdecydować, jakby te powody nie istniały: „Cum hic supponitur ex altera parte, certa lex aut libertas, dubium sumitur lato quodam sensu pro inani suspicione“[1]). Wątpliwość może pochodzić także z równéj wagi powodów przytoczonych pro lub contra; ten brak decyzyi w umyśle nazywa się wątpliwością p o z y t y w n ą. Należy koniecznie zdecydować się, już to przechylając się stanowczo ku jednéj lub drugiéj opinii, już to uciekając się do jeneralnych axyomów, przyjętych w prawie i moralnéj pod nazwą principia reflexa. Tym ostatnim sposobem nie przychodzi się do objektywnéj pewności o systemie przyjętym, lecz zyskuje się pewność praktyczną, wystarczającą, aby umieć się zdecydować w przypadkach poszczególnych. Zauważamy jeszcze tutaj ze wszystkimi autorami, że w kwestyach, w których się pokazuje pozytywna wątpliwość, jeśli władza prawowita decyduje, decyzya

[1]) Nota (6) de consc. dubia art. 2 Gury.

ta stanowi prawo, a in foro externo do niéj zastósować się trzeba, mimo argumentów poszczególnych, któreby przeciw temu prawu przywieść można. Różne sprawy mogą rozbudzić wątpliwość pozytywną; wątpliwość ta może się odnosić nawet co do istnienia cenzury: wątpliwość co do prawa; wątpliwość dotyczyć może faktu pogwałcenia prawa, ściągającego cenzurę: wątpliwość co do faktu; wątpliwość może zachodzić co do faktu, czy się otrzymało absolucyą czy nie, kiedy się ma pewność, że się podpadło pod cenzurę — a daléj co do natury cenzury saméj, czy jest latae czy ferendae sententiae, co do charakteru sprawiedliwości lub niesprawiedliwości wyroku. We wszystkich tych przypadkach, stanowiących wątpliwość pozytywną, należy zawsze naprzód zarządzić badanie: trzeba zbadać poważne powody same w sobie, według okoliczności i obowiązki, jakie odpowiedzialności stanu mogą wywołać dla każdego. System, któryby polegał na przyjmowaniu bez różnicy jednego lub drugiego rozwiązania kontradyktorycznego, dla tego, że ta kwestya podlega kontrowersyi w szkole, i na decydowaniu się za tem jedynie, co dla nas jest wygodniejszem, nie jest godny teologa, jest fałszywy ze stanowiska teoretycznego, gdyżby przytłumiał wszelką dyskusyą, z któréj często wylania się prawda, i przez którą zasady nabierają trwaléj podstawy; zgubny ze względów praktycznych, bo gdy mało kwestyi moralnych lub kanonicznych jest wolnych od kontradykcyi, otwartąby została droga do wszelkich nadużyć, popierałoby się lenistwo i decyzye zuchwałe.

A zatem badanie i refleksya poprzedzać powinna decyzyą: a jeśli mimo dostatecznego badania wątpliwość trwa, uciec się należy do pewnych zasad ogólnych, o których już wspominaliśmy, a które w braku jasności pochodzącéj wprost z saméj kwestyi, przez przewagę jasnych motywów jednych nad drugiemi, dopomagają do sformowania sobie sumienia praktycznego. I tak w wątpliwości co do istnienia prawa, po pilnem rozważeniu można uważać prawo za nie istniejące, na mocy zasady: „Non est imponenda obligatio nisi de ea certo constet;“ również można stósować się do reguły prawa: „Contra eum qui legem dicere potuit apertius, est interpretatio facienda.“ W wątpliwości co do faktu, gdy chodzi o świadomość, czy się podpadło cenzurze, należy zbadać wprzódy wszystkie okoliczności, lecz w braku innego kryteryum można korzystać z zasad dobrze znanych interpretacyi łagodniejszéj: „Odia restringi et favores convenit ampliari. Proniores esse debemus ad solvendum quam ad ligandum.“ Jeśli przeciwnie z pewnością o istnieniu cenzury i z pewnością, że się jéj podpadło, budzi się wątpliwość, czyśmy od niéj zwolnieni zostali czy nie, autorowie oświadczają się jednogłośnie za stroną bezpieczniejszą, a więc za koniecznością postarania się o rozgrzeszenie: gdyż presumpcya tutaj wypada na korzyść przełożonego, który cenzurę w sposób pewny nałożył, podczas gdy podległy téj władzy nie jest pewny, czy absolucyą od tego otrzymał. Gdy wątpliwość pochodzi z niepewności co do natury cenzury, tj. czy jest *latae*, czy *ferendae sententiae*, a *jure* lub *homine*, wolno korzystać z zasad ograniczających karę: „in poenis benignior est interpretatio facienda.“

Gdy zachodzi wątpliwość co do sprawiedliwości lub niesprawiedliwości cenzury, wątpliwość, która pochodzić może nie tylko z kwestyi fundamentalnéj, lecz także z kwestyi formy i kanonicznéj procedury przy zastósowaniu cenzur, autorowie różnią się w zdaniach. Nam się zdaje, że opinie pod tym względem sprzeczne pogodzić można. Wyrok jest albo tak jawnie niesłuszny, gwałcący wszelkie przepisy kanoniczne, że nikt dziwić się nie będzie, gdyby widział, że wyroku tego obżałowany nie słucha, albo też wyrok jest in foro extenso regularny tak ze względu na przewinienie jak i formę i za taki uchodzi w opinii. W pierwszéj hypotezie powiedzielibyśmy z teologami, przychylającymi się do zdania łagodniejszego, że ten wyrok, esencyonalnie i notorycznie bez znaczenia, nie może krępować wolności, że jego pogwałcenie nie może wywołać żadnego zgorszenia: „Censura lata per sententiam habentem defectum substantialem legalem est nulla... Si causa in re et in probatione, deficiat, sententiae et censurae sunt nullae...“ Jest to konkluzya, którą powtarzamy za Suarezem, co kwestyą tę rozebrał jak najdokładniéj w klasycznéj rozprawie[1]). Przy drugiéj hypotezie tj. gdy in foro externo dowód jurydycznie został przeprowadzony, wątpliwość nie może upoważniać tego, który się czuje niewinnym in foro externo, do pogwałcenia cenzury, do uważania jéj za niebyłą, z powodu szacunku należnego sprawie osądzonéj regularnie i z powodu zgorszenia, jakieby niewątpliwie podobne postępowanie wywołało. Jest to także konkluzya Suareza: czyni on różnicę pomiędzy aktami, jakie wierny w ten sposób dotknięty mógłby wykonywać potajemnie, bez wywołania zgorszenia, i takiemi, którychby nie mógł spełniać bez okazania pogardy dla cenzury w sposób regularny nałożonéj: do pierwszych upoważnia, od drugich powstrzymywać się każe. „Aliquis hoc modo interdictus, mówi on, potest audire missam in conscientia, vel secreto, vel ubi ignoratur ejus interdictio.... Sacerdos sic suspensus poterit sacrum facere *cum eadem circumspectione* etc.“[2])

Niemożebność (impossibilitas) fizyczna lub moralna unieważnia cenzurę. Co do fizycznéj niemożności, przedstawiającéj czynność involuntariam, nie ulega wątpliwości, że usuwa ona wszelką cenzurę: „Quod non est licitum in lege necessitas facit licitum“[3]). Tak ekskomunikowany nominatim nie podlegałby nowéj cenzurze, gdyby go zmuszono do słuchania Mszy św.: jest to punkt zdefiniowany w rozdz. *Sacris, de his quae vi metusque causa fiunt.* Co do niemożności moralnéj, spowodowanéj przez wielkie trudności, jakich doznawać można przy wypełnianiu lub zaniechaniu jakiego aktu, stawiają autorowie trzy pewne zasady. *a*) Gdy czynność jaka jest intrinsece mala, lub staje się złą w skutek cenzury, jaka na nią spada, żadna trudność, żadna obawa nie może jéj upoważnić ani usprawiedliwić. Tak akt jurysdykcyi wykonany przez wyklętego (oprócz w razie konieczności) nie mógłby być usprawiedliwiony nawet przez obawę utraty życia, jak mówi Suarez, a motywem tego, że *non sunt facienda mala, ut eveniant bona.* W takim więc razie żadna impossibilitas nie przeszkadza w ściągnięciu na siebie skutków cenzury[4]). *b*) Kiedy pod naciskiem strachu nakazuje się komu spełnić akt natchniony nienawiścią lub pogardą dla Kościoła i jego praw, obawa ta nie unieważnia nigdy skutków cenzury. Cenzura jest nałożona przez władzę kościelną: spełnić tedy w tych warunkach akt, który ona karze, jest, jak mówi Suarez, zdeptaniem téj władzy, odprzysiężeniem się explicite lub implicite wiary, związaniem się z jéj wrogami, a to wszystko stanowi właśnie nieposłuszeństwo ściągające kary kościelne. „Si metus in odium, vel contemptum Ecclesiae inferatur, tunc ob illud nunquam licet facere rem censura prohibitam..... quia esset vel virtualiter negare fidem exterius, vel virtute contemnere, et contemptori cooperari.“ Nie mniéj ściśle wyraża się pod tym względem Reiffenstuel: „Quando observatio legis humanae moraliter necessaria videtur pro conservando bono publico, aut si ejus violatio cedat in *contemptum fidei, vel legis, vel potestatis ecclesiasticae,* transgrediens ex gravi metu *etiam vitae* legem sub censura positam, non excusatur ab illa: quia cum in talibus casibus,

---

[1]) Disputationes de cens. sect. VII n. 2. — [2]) loco cit. n. 13. — [3]) Reg. 4 Decret. Greg. IX. — [4]) Suarez de cens. disp. VI sect. 3, utrum metus...

nullus metus excuset ab observatione legis ecclesiasticae... ita etiam *non excusat a censura**). c) Gdy nie ma niebezpieczeństwa zgorszenia i pogardy dla religii, można spełnić akt zakazany pod karą cenzury, aby uniknąć ciężkiej szkody, jak np. z obawy utraty życia, majątku, sławy i innych dóbr doczesnych znaczniejszéj wagi. Rozumie się, że ta propozycya ostatnia nie może być zastósowana do aktów *intrinsece* złych, lecz jedynie do aktów, które są złe dla tego, że są zakazane.

5. Ekskomuniki *latae sententiae* w bulli *Apost. Sedis* są podzielone na 4 kategorye ze względu na ich rezerwacyą: *a*) na zastrzeżone Papieżowi *speciali modo*, *b*) rezerwowane *simpliciter*, *c*) zastrzeżone ordynaryuszom i *d*) nikomu nie rezerwowane. Dwie ostatnie kategorye nie sprawiają żadnych trudności: rozgrzeszyć mogą od cenzur zastrzeżonych ordynaryuszom wszyscy, co od Biskupa otrzymali do tego juryzdykcyą, od drugich wszyscy aprobowani spowiednicy. Co się zaś tyczy dwóch pierwszych kategoryi, to rozgrzeszyć mogą od nich ci tylko, co je nałożyli, lub ich następcy i delegowani. Co więcéj, należy tu zaznaczyć znaczną różnicę, istniejącą pomiędzy cenzurami rezerwowanemi *speciali modo* a temi, które są po prostu zastrzeżone. Według dawnego prawa mogli Biskupi na mocy przywileju, udzielonego im przez Sobór Trydencki, rozgrzeszać we wszystkich przypadkach rezerwowanych Stolicy św., jeśli były occultae i nie przedłożone sądowi. Później odjęto im władzę rozgrzeszenia w przypadkach, zawartych w bulli *Pastoralis*, znanéj ogólnie pod nazwą bulli *in coena Domini*. Dzisiaj bulla ta zniesiona jest przez konstytucyą *Apost. Sedis*, lecz Stolica św. postanowiła, aby dyspozycya, wedle któréj nikt, chyba w godzinie śmierci, nie mógł rozgrzeszać w przypadkach wymienionych w bulli *in coena Domini*, zatrzymana była w ekskomunikach speciali modo reservatae nowéj konstytucyi. Nikt zatem bez osobnego przywileju nie może rozgrzeszać w żadnym z tych przypadków, czy są *occultae* czy *publicae*. Co do przypadków *simpliciter* zastrzeżonych Stolicy świętéj dawny przywilej istnieje i Biskupi mogą od nich rozgrzeszać, gdy są occultae. Jeśli ktoś w godzinie śmierci rozgrzeszony został przez kapłana, nie mającego do tego upoważnienia, od cenzury specyalnie rezerwowanéj, musi, gdy powróci do zdrowia, zanieść prośbę o rozgrzeszenie do Rzymu, gdyż inaczéj popada na nowo w tę cenzurę; lecz czynić tego nie potrzebuje, gdy otrzymał rozgrzeszenie w przypadku simpliciter zastrzeżonym. Władza jeneralna rozgrzeszania od cenzur zastrzeżonych Stolicy ś. nie pociąga za sobą władzy rozgrzeszania od cenzur specyalnie zastrzeżonych: do tego potrzeba osobnéj delegacyi. Konstytucya Papieża Piusa IX nie pozostawia pod tym względem żadnéj wątpliwości, bo po wymienieniu 12téj ekskomuniki dodaje: „a quibus omnibus excommunicationibus, hucusque recensitis, absolutionem Romano Pontifici pro tempore speciali modo reservatam esse et reservari: et pro ea, *generalem concessionem* absolvendi a casibus et censuris sive excommunicationibus Romano Pontifici reservatis, *nullo pacto sufficere declaramus*.“ Na prośbę Biskupów udziela Rzym facultates quinquennales lub inne władze na dłuższy czas do rozgrzeszania cenzur *latae sententiae speciali modo reservatae*. Z drugiéj strony tekst bulli *Apost. Sedis* wskazuje wyraźnie w ustępie przytoczonym, że wszelkie indulty dotyczące tych cenzur zostały odwołane. Ztąd też Papież wydał deklaracyą, że wszelkie facultates quinquennales lub inne nadzwyczajne udzielone przed promulgacyą bulli miały zatrzymać swą moc tak długo, jak odnośne koncesye lub indulta wskazują. Wreszcie od téj chwili Penitencyarya św. udziela spowiednikom te same władze bez wszelkiéj innéj modyfikacyi jak: non obstante constitutione...

*) Lib. V tit. 39, no 34.

Ten sposób postępowania Kongregacyi rzymskich wykazuje, że Biskupi mogą spowiednikom udzielać władzę rozgrzeszenia od przypadków specyalnie rezerwowanych mimo konstytucyi *Apost. Sed.*, jeśli poprzednio sami do tego upoważnieni zostali indultem Stolicy św.

Wyłożywszy zasady konieczne dla zrozumienia tego, o czem w dalszym ciągu mówić zamierzamy, podamy komentarz do niektórych artykułów konstytucyi *Apost. Sed.*, zwłaszcza tych, które stosunki dzisiejsze na pierwszy plan wysuwają.

(Ciąg dalszy nastąpi.)

Kwestye teologiczne.

Brewiarz. 1. W jakim porządku odmawiać należy komemoracye w drugie nieszpory święta dplx maj., gdy w ten dzień ma się komemorować dpl. min. symplifikowane, a na drugi dzień przypada znowu dpl., które jest symplifik. lub semidpl.?

Odp. Pierwsza komemoracya będzie o święcie simplif. z następnego dnia, potem dopiero o święcie z dnia bieżącego, wedle reguły następującéj: „Ut prius fiat commemoratio, de quo, secluso impedimento, die illa celebraretur officium, aut vesperae integrae, aut capitulum aut dimidiae.“ S. R. C. 18 dec. 1779 n. 4393 ad 1 i 12 apr. 1823 n. 4594 ad 8.

2. W dzień oktawy uprzywilejowanéj, gdy przypada święto dupl., które z tego powodu (wedle nowego rozporządzenia) musi być simplifik., czy komemoracya tego święta ma poprzedzać czy następować po komem. święta z dnia następ. smdpl. simplifik. lub nie simplif.?

Odp. Komemoracya ta musi następować po komem. święta sdpl. z dnia następnego, czy ono jest simplif. czy nie, wedle dekretów przytoczonych powyżéj.

3. Czy święta dupl. i semidpl. simplifikowane muszą na drugich nieszporach być zawsze komemorowane, jak to się zdaje mówić brewe *Nullo unquam?*

Odp. Prawda, że brewe to mówi o świętach simplifik.: *De eis fit in utrisque vesperis*. Niewątpliwie jednak wyrażenie to oznacza, że wtenczas się je komemoruje, gdy nic nie przeszkadza, gdyż w brewe żadnéj nie ma wzmianki, aby miano zmieniać dotychczasowe przepisy, dotyczące konkurencyi świąt. W roku 1875 mistrz ceremonii z Venezueli wystósował do św. Kongr. Obrzędów taką samą kwestyą: „An commemoratio festorum, quæ in anno simplificantur, omitti debeat in secundis vesperis quando sequitur festum primae vel secundae classis?“ Sw. Kongr. odpowiedziała, że trzeba stósować się do reguł konkurencyi tak jakby się odprawiało officium tych świąt simplif.: „Affirmative vel negative juxta regulas tabellae concurrentiae, non secus ac si de ipsis factum esset officium.“

Dyspensy. Czy Biskup może dyspensować od ślubów, Papieżowi nie zastrzeżonych, osoby zagraniczne, które podróżują po dyecezyi lub przychodzą w pielgrzymce?

Odp. Kwestya to sporna. Jeżeli osoba zagraniczna ma zamiar pewną część roku w dyecezyi się zatrzymać, wszyscy prawie autorowie przyznają, że Biskup dyecezalny ma prawo dyspensowania od ślubów niezastrzeżonych Papieżowi, gdyż w tym razie osoba ta jest subditus episcopi. Jeżeli zagraniczni tylko są w przejeździe, opinia jedna, którą św. Alfons nazywa dość prawdopodobną, którą też podtrzymuje Suarez, przypisuje Biskupowi prawo dyspensowania od ślubów, lecz druga opinia, którą św. Alfons nazywa więcéj prawdopodobną i ogólną, odmawia Biskupowi téj władzy. Taką jest teorya. W praktyce łatwo uniknąć trudności, odsyłając osoby takie do spowiedników, mających odpowiednie facultates.

DEKRETA ŚW. KONGREGACYI.

Dekreta św. Kongregacyi Soboru, dotyczące egzaminu konkursowego na probostwa.

Podajemy trzy najnowsze dekreta, dotyczące egzaminów konkursowych. Wiadomo, że wszelkie reguły w tej materyi aż do najdrobniejszych szczegółów ustanowione zostały przez sobory, bulle papiezkie i Kongregacye rzymskie — że pod tym względem istnieje prawodawstwo osobne. Główne zasady, formę konkursu przepisał Sobór Trydencki sess. 24 c. 18 de ref., uzupełnia je konstytucya Piusa V *In conferendis* z 16 maja 1567, dekret św. Kongr. Sob. z 10 stycz. 1721 przez Klemensa XI aprobowany i konstytucya Benedykta XIV *Cum illud.* Obszerniejszą o tem rozprawę zastrzegając sobie na później, podajemy tutaj sprawozdanie z trzech kwestyi, rozstrzyganych niedawno przez Kongregacyą Soboru, a wyjaśniających niektóre punkta tej sprawy.

I. Varmien. *Formae Concursus.* Biskup warmiński widząc, że konstytucya Benedykta XIV nie jest ściśle przestrzegana w jego dyecezyi, przedłożył Papieżowi Leonowi co następuje: Konstytucya Benedykta XIV przepisuje pomiędzy innemi, że gdy zawakuje jakie probostwo, edyktem publicznem oznajmuje się, iż w pewnym terminie, oznaczonym przez Biskupa, odbędzie się konkurs. W dyecezyi warmińskiej dzieje się zaś tak, że konkurs co do wiadomości teolog. odbywa się tylko raz do roku, zkąd pochodzi, że przepis tejże konstytucyi benedyktyńskiej rzadko tylko jest przestrzegany. Z tego powodu też poprzednik obecnego Biskupa wydał 1865 r. rozporządzenie, wedle którego w razie wakansu probostwa liberae collationis Biskupa, lub też patronatu kapituły katedralnej, obsadzane bywa to probostwo tymczasowo na trzy tygodnie i w tym czasie każdy kapłan z dyecezyi może się zgłosić do konkursu na to beneficyum. Ten sposób zdawał się być wystarczający, gdyż dyecezya nie jest zbyt obszerną i łatwo jest duchowieństwu dowiedzieć się wnet o zaszłych wakansach. — Według innego przepisu konstytucyi benedyktyńskiej, odpowiedzi na zapytania, stawiane na egzaminie konkursowym, powinny być dawane w języku łacińskim, a kazanie w tym języku, w którym się do ludu prawi. W dyecezyi warmińskiej odpowiedzi na kwestye bywają dawane także w języku niemieckim, gdyż język łaciński nie bywa używany przy wykładzie nauk teologicznych. Zwyczaj taki istnieje także w innych dyecezyach niem. i trudności wielkie byłyby w dyecezyi warmińskiej do przezwyciężenia, gdyby pod tym względem miała być przeprowadzona zmiana. Z tego powodu prosi Biskup o dyspensę od wspomnianych rozporządzeń konstyt. Benedykta XIV.

Kongregacya ś. odpowiedziała: *Nihil obstare et ad mentem: mens est ut Episcopus curet usum latinae linguae in scientiis praesertim theologicis tradendis, quantum fieri possit, promoveri.*

II. Nicosien. Dwie parafie w dyecezyi Nicosia na Sycylii miały być obsadzone: jedna, z którą była połączona godność dziekana, druga zwyczajna. Na konkurs zgłosiło się tylko dwóch kandydatów, Ferdynand de G. na dziekanią, Filip C. na probostwo. Nominacya ostatniego dokonała się na podstawie sądu egzaminatorów prosynodalnych bez wszelkich trudności, lecz nie tak było z pierwszym. Sąd, jaki wydają o kandydacie egzaminatorzy, ma się odnosić do wszelkich przymiotów, wymaganych w celu należytego spełnienia funkcyi parafialnych; a więc co do wiedzy, cnoty i roztropności. Co do obyczajów uznali egzaminatorzy, że były nienaganne, przyznawali także kandydatowi pewną roztropność, tylko wiadomości teolog. nie mogli uznać za dostateczne. Mimo to jednak ze względu na inne przymioty uznali go za zdatnego do zarządzania beneficyum. Zdania tego nie podzielał Biskup i nie chciał kandydata instytuować. Ferdynand, czując się w swych prawach pokrzywdzony, odniósł się do Kongr. św. Soboru i przedstawił, że kiedy sam tylko był konkurentem i zdanie egzaminatorów o nim było pomyślne, powinien był otrzymać probostwo. Konsultor przez św. Kongreg. do zbadania tej sprawy wydelegowany, usiłował postawić zasadę, że Biskup, zobowiązany do wyboru pomiędzy konkurentami aprobowanymi, może wybrać tego, którego za najgodniejszego uważa, nie pytając się o sąd egzaminatorów. Sąd ten orzekający, że ten lub ów z konkurentów jest najgodniejszy, nie daje temuż prawa ścisłego do beneficyum i Biskup nie wyrządza mu żadnej niesłuszności, oświadczając się za innym również za godnego uznanym. Ztąd wyciągnął wniosek, że kiedy jeden tylko jest kandydat, Biskup może go odrzucić wbrew zdaniu egzaminatorów, jeśli go nie uzna za godnego. W każdym razie przyznawał konsultor, że chcąc tak sobie postąpić, musi mieć Biskup ważne do tego powody. Następnie skrytykował mocno sąd egzaminatorów i uznał go niedokładnym. Prawo wymaga w kandydatach na benef. paraf. nie tylko potrzebnych cnót i roztropności, lecz także i nauki. Jakżeż egzaminatorzy, przyznający, że wiadomości Ferdynanda nie są dostateczne, mogli orzec, że jest zdatnym na proboszcza? Z tych powodów stawił konsultor wniosek, aby zarządzono nowy konkurs. Do tego zdania przychyliła się też św. Kongregacya.

1. An constet de mala relatione examinatorum in casu? Et quatenus affirmative.

2. An deveniendum sit ad novum concursum vel potius archipresbyteratus adjudicandus sit sacerdoti Ferdinando in casu?

Resp. (9 września 1882): ad 1 *affirmative et amplius.*

ad 2. *Fiat novus concursus coram aliis examinatoribus in casu.*

III. Biskup pewien ogłosił konkurs, na który zgłosiło się 5 kapłanów. Po egzaminie oddalono dwóch z powodu niedostatecznych wiadomości, nie badając, o ile posiadają inne przymioty potrzebne, trzech innych oprócz egzaminu naukowego badano pod względem innych przymiotów i jeden, który otrzymał największą liczbę głosów, przeznaczony został przez Biskupa na probostwo wakujące. Przeciw tak nieformalnemu konkursowi zaniesiono protest do Kongreg. św. Soboru. Główny powód, jaki przeciw nieprawidłowości konkursu przytaczali kanoniści, był ten, że akty papiezkie żądają, by sąd o wiadomościach i innych przymiotach był wydawany *cumulative,* a nie osobno. Św. Kongr. przychyliła się do tego zdania, gdyż na

Dubia 1. An constet de mala relatione examinatorum ita ut deveniendum sit ad novum examen in casu?

Et quatenus negative:

2. An et cui adjudicanda sit paroecia s. Cassiani in casu?

Resp. (20 stycznia 1883) ad 1: *Constare de mala relatione examinatorum et esse locum novo concursui et amplius et ad mentem.*

ad 2. *Provisum in primo.*

Piśmiennictwo kościelne.

W artykule, pomieszczonym w nrze 4 zeszłego rocznika *Przeglądu* pod tyt. „Kościół i nauka“, wspomnieliśmy o sławnem dziele Jezuity Miguela Mir, który w obec rozlicznych naści nieprzyjaciół Kościoła udowodnił świetnie zgodę pomiędzy wiarą katolicką a wszelkiemi zdobyczami wiedzy. Obecnie dzieło to, napisane w języku hiszpańskim, wyszło w tłomaczeniu francuzkiem pod tyt.: **L'accord de la science et de la foi** (traduit par le R. P. Ch. Houze S. J. 18° 482 pp. Société générale de librairie cathol.) i jako takie przystępniejsze jest szerszej publiczności. Poświęcamy mu też dla tego obszerniejszą wzmiankę. W przedmiocie, o którym wspomnione dzieło traktuje, wydano już wiele książek; każda jednak pewną tylko kwestyą obrabia, podnosi jedno lub drugie odkrycie nowoczesnej nauki i wykazuje, że żadna z nich nie sprzeciwia się świadectwu Ksiąg świętych lub Kościołowi. O. Miguel Mir obejmuje całość nauki, bada jej naturę i początek, jako też błędy towarzyszące jej nieodłącznie, rozwój logiczny i historyczny, historyą i przemiany, początki rozbratu pomiędzy nauk

a wiarą nadprzyrodzoną. Następnie wskazuje na granice, jakie natura rzeczy stawia rozumowi ludzkiemu i nauce, mówi o celach téj nauki i konieczności wiary. Definiuje wiarę i pokazuje nam jéj naturę, podstawę, zgodność z rozumem, charaktery odróżniające ją od nauki naturalnéj i stosunki pomiędzy niemi. Dowodzi możebności i rzeczywistości objawienia Boskiego. Daléj przechodzi do właściwego przedmiotu swéj pracy, do wzajemnego na siebie wpływu wiary i nauki; wskazuje, jak sobie nawzajem dopomagają: rozum dowodzi konieczności przyjęcia Objawienia i fakt Objawienia, wiara objaśnia rozum i podnosi go do wyżyn, do których o własnych sił wznieść się nie zdoła. Związek pomiędzy temi dwoma źródłami i pierwiastkami poznania jest więc naturalny i wielkiego znaczenia dla rozwoju ducha ludzkiego; ich cel jest wspólny i obydwa są konieczne, aby człowiek ten cel osięgnął. Mimo to daleko do tego, aby ten związek urzeczywistnił się zawsze; — liczne zatargi powstawały pomiędzy temi dwoma pochodniami, przeznaczonemi przez Opatrzność do oświecenia człowieka promieniami swemi. O. Mir szuka zatem początku tych zatargów i znajduje go w namiętnościach, pysze, zmysłowości, które nie chcą się poddać pod jarzmo objawionéj moralności. Przechodzi tedy do badania poszczególnego tych zatargów i postępując metodycznie zastanawia się nad ogólnemi trudnościami, dotyczącemi natury i praw rozumu ludzkiego, natury Boskiéj materyi i ducha, niewzruszoności praw universum; wykazuje, że wiara nie pozbawia rozumu ludzkiego żadnego z jego przywileju, człowieka żadnéj z jego zdolności, że religia nie obawia się żadnego badania swych dogmatów, owszem domaga się tego. Dowodzi, że zarzuty, wydobywane z natury stworzeń, mają jedynie swe źródło w ignorancyi lub fałszywych pojęciach, które spotkać można nawet u ludzi prawdziwie uczonych i że interwencya Boska wcale się nie sprzeciwia niezmienności koniecznéj praw natury. Następnie rozbiera uczony autor trudności specyalne, kosmogonią i chronologią biblijną, ewolucye rodzajów, kształt i poruszanie się ziemi itd. i dowodzi, że we wszystkich tych punktach nauka Ksiąg św. jak najzupełniéj się zgadza z rezultatami nauk. Kończy rozbiorem trudności historycznych, jakie postępowanie Kościoła rzekomo przedstawia. Wskazuje, że inkwizycya, potępiająca herezye, broniła praw nauki a nie prześladowała ich; że proces Galileusza nie kompromituje wcale powagi naukowéj Kościoła i że inne oskarżenia, które z Kościoła katolick. czynią wroga nauki, są fałszywe i niesprawiedliwe. Odpowiadając zaś naszym przeciwnikom, przytacza cały szereg najświetniejszych imion w naukach, którzy zarazem głęboką zalecali się wiarą. Doktor anielski, Leibnitz, Euler, Newmann, Allen Miller, Cauchy, Goerres, Carbonelle, Moigno, Leverrier, Claude Bernard, Pascal, Kopernik, Descartes, Newton, Lineusz, Byron, Kepler i wielu innych dowodzą aż nadto swem życiem. lub przynajmniéj swym końcem chrześc., że wiara w rzeczy nadprzyrodzone, poddanie się Boskiemu słowu objawionemu i nauka w niczem się sobie nie sprzeciwiają. Książka O. Mir jest krótka i treściwa, napisana zajmująco i pięknym stylem, bardzo pouczająca wobec okrzyku dzisiaj ogólnego, że Kościół jest nieprzyjacielem wszelkiéj nauki i postępu, oraz pocieszająca serce każdego prawego katolika, że jest synem takiego Kościoła.

Mgr. Luigi Rotelli, delegat apostolski w Konstantynopolu, wydał w drukarni Propagandy Tomasza à Kempis „O naśladowaniu Chr. Pana“ w włoskiem tłomaczeniu wierszem pod tytułem: *Della Imitazione di Christo. Libri IV tradotti in terza rima da Mgr. Luigi Rotelli, Delegato apostolico in Constantinopol. Moniteur de Rome* mówi o tem tłomaczeniu: Autor pokonał wszelkie trudności, jakie nastręcza praca podobna, z nadzwyczajną zręcznością. Dzieło jego ma wszelkie przymioty oryginalności, werwy poetyckiéj, natchnienia, elegancyi stylu i wielkiéj łatwości w wierszowaniu.

KRONIKA
dyecezalna i zagraniczna.

Poznań. Encyklika Ojca św. o Różańcu, ogłoszona powyżéj w oryginalnym tekscie, wykazując rozliczne łaski i dobrodziejstwa Boskie, jakie modlitwa ta sprowadzała na ziemię, zachęca usilnie wszystkich chrześcian, aby czy to publicznie, czy prywatnie w każdym domu i rodzinie oddawano się z zamiłowaniem téj pobożnéj praktyce, a nadto rozporządza, aby w roku bieżącym cały miesiąc październik poświęcono czci Matki Boskiéj Różańcowéj. W tym celu nakazuje Papież, aby w całym świecie katolickim

1. święto Matki Bożéj Różańcowéj z szczególniejszą w tym roku uroczystością obchodzono.

2. Przez cały miesiąc od pierwszego października począwszy aż do drugiego listopada we wszystkich kościołach parafialnych, a jeśli Ordynaryusze uznają to za pożyteczne i stósowne — w innych także świątyniach i kaplicach, poświęconych Najśw. Bogarodzicy, codziennie przynajmniéj pięć dziesiątków Różańca wraz z litanią loretańską odmawiano.

3. Nadto życzy sobie Papież, aby modlitwy te, jeśli lud jak najliczniéj ma się na nie zbierać, odprawiane były przy Mszy św. lub też przy wystawieniu i błogosławieństwie N. Sakr.

4. Gorącem także życzeniem Ojca św. jest, aby Bractwa Różańca św. zgodnie z dawnym zwyczajem uroczyste po ulicach miast odbywały procesye, a gdzie tego uczynić nie można (dla policyjnych przepisów), aby tem gorliwiéj za to odwiedzano kościoły i pilniéj wykonywano cnoty chrześciańskie.

Za wypełnienie tych pobożnych ćwiczeń udziela Papież następujące łaski i odpusty:

1. Wszyscy, co w czasie oznaczonym (w przeciągu miesiąca października) obecnymi będą na publicznem odmawianiu Różańca i modlić się będą na intencyą Papieża, otrzymają za każdą razą odpust 7 lat i tyleż kwadragen. Taki sam odpust zyskać mogą wszyscy, którzy dla słusznych przyczyn nie mogą wziąść udziału w publicznem odmawianiu Różańca, gdy prywatnie odmawiać go będą.

2. Wszyscy, co w oznaczonym powyżéj czasie przynajmniéj 10 razy publicznie w kościele, lub prywatnie w domu, gdy słuszne mają przeszkody w uczęszczaniu do kościoła, Różaniec odmówią, zyskują, jeśli się wyspowiadają i Komunią św. przyjmią, odpust zupełny.

3. Zupełny także odpust zyskują ci, co albo w święto Matki Boskiéj Różańcowéj, lub w którymkolwiek dniu w oktawie tego święta spowiedź św. odprawią, Komunią św. przyjmią i w jakimkolwiek kościele za potrzeby Kościoła w myśl Ojca św. do Boga i Majśw. Bogarodzicy się pomodlą.

Dyecezye polskie. Akt koronacyi obrazu Matki Boskiéj w kaplicy kościoła OO. Karmelitów na Piasku w Krakowie odbył się 8 b. m. z wielką wspaniałością w asystencyi 8 Biskupów, kilkunastu infułatów i licznego duchowieństwa. Akt koronacyi odbył Najprz. ks. Biskup Dunajewski, obecnymi byli z dostojników koscielnych: Arcyb. ormiański ks. Isakowicz, ks. Sembratowicz i ks. Stupnicki, Biskupi ruscy z Lwowa i Przemyśla, ks. Solecki Biskup przemyski i jego sufragan ks. Łobos, Biskupi: Morawski, Janiszewski, Krasiński. Liczbę obecnego duchowieństwa podają na 300. Tłumy zgromadzonego ludu były niezliczone, zalegały one wszystkie przyległe ulice, sięgając aż do rynku. Akt koronacyjny odbył się w sposób następujący: Przybyłego do kościoła OO. Karmelitów Biskupa Dunajewskiego przyjęło uroczyście przy odgłosie wszystkich dzwonów duchowieństwo i władze. Po krótkiéj modlitwie przed w. ołtarzem udał się Biskup do kaplicy Matki B., na któréj ołtarzu już od 2 września leżały złote korony. Ks. Biskup koronator przemówił do Przeora i Zakonu, któremu oddaje korony i odebrał od Przeora przysięgę, że on i jego następcy bezpieczeństwa i wiecznego pozostania w tem miejscu koron strzedz będą wiernie. Poczem odczytany został dekret kapituły watykańskiéj, zezwalający na

ukoronowanie i wyznaczający koronatora w osobie Biskupa krakowskiego ks. Dunajewskiego. Nastąpiło potem poświęcenie koron, poczem przeniesiono je procesyonalnie do wielkiego ołtarza. Koronę Matki Boskiej niósł prezydent miasta dr. Wajgel, koronę Pana Jezusa prezes Baranowski. Tu Biskup koronator ogłosił odpust dla wszystkich obecnych i udzielił błogosławieństwo papiezkie. Po dokonaniu tych czynności, Biskup koronator odprawił sumę. Po ewangelii nastąpiły kazania. Sam Biskup koronator wyjaśnił w krótkich słowach z tronu swego znaczenie aktu koronacyjnego i przywiązane doń łaski, poczem wstąpił na ambonę Arcybiskup ormiański Isakowicz, którego wymowa wielkie zrobiła wrażenie. Jednocześnie przemawiał za murem kaplicy Matki Boskiej, przy ulicy Garbarskiéj ksiądz Buczyński, Soc. Jes. do ludu, którego niezliczonych tłumów świątynia objąć nie mogła. Po Mszy św. koronator udał się znów procesyonalnie do kaplicy z koronami. Koronę Matki Boskiéj niósł jak poprzednio, prezydent miasta, koronę Pana Jezusa hr. Artur Potocki. W czasie procesyi kantorowie odśpiewali chór: „Regina coeli laetare,“ który i w czasie aktu koronacyjnego śpiewano. Nastąpił potem sam akt koronacyjny, któremu towarzyszyły odgłosy trąb i dzwonów we wszystkich kościołach krak.

RZYM. Ojciec ś. wystosował z okazyi dwuwiekowego jubileuszu odsieczy Wiednia wspaniały list do księcia Arcybiskupa wiedeńskiego, w którym podnosi słusznie wielką zasługę, jaką ma Papieztwo w uratowaniu chrześciaństwa i cywilizacyi w Europie przez miecz Sobieskiego, a nadto wskazuje na niezmierne znaczenie dla szczęścia i dobra ludów jedności pomiędzy dwiema przez Boga ustanowionemi władzami Kościołem i państwem, jedności, która sama tylko zdoła odeprzeć wszelkie napaści na jednę lub drugą z nich wymierzone. Dzisiaj nieprzyjaciołmi Kościoła i państwa resp. książąt nie są zagraniczne hordy barbarzyńskie, lecz sami poddani państwa i Kościoła, przeciw którym obaj w połączeniu występować powinni. Przedewszystkiem zaś Kościoł zdoła ich w skuteczny sposób środkami czysto duchowemi doprowadzić do innego przekonania a ztąd nieszkodliwymi uczynić. Katolicy w téj duchowéj walce przeciw wrogom chrześciańskich zasad coraz więcéj udoskonalać się a zwłaszcza prasą, jako głównym środkiem obrony posługiwać się powinni. Leon XIII kończy swe pismo wyrazem nadziei, że rocznica oswobodzenia Wiednia, która nieznużone i pełne błogosławieństwa działanie Papieztwa przeciw barbarzyństwu Islamu przypomina, nowemi węzłami miłości Austryą i Stolicę św. złączy. W końcu błogosławi Papież cesarza, dom cesarski i całe państwo. Dokument ten w tekscie łacińskim podamy w przyszłym numerze. — Licznie około Arcyb. wiedeńskiego zebrany Episkopat austryacki ma do Papieża i cesarza wystosować adresy.

Francya. Nieprzejrzane tłumy pobożnych pielgrzymów przybywały w tych dniach do Lourdes, by u stóp Bogarodzicy wzywać miłosierdzia Bożego dla Francyi. Członków Stowarzyszenia robotniczych Kółek katolickich przybyło 5000.

Ameryka. *Boston Tribüne* ogłasza spis najznakomitszych konwertytów amerykańskich. Czytamy tam pomiędzy innemi następujące nazwiska: Arcybiskup Bayley z Baltimore, Arcybiskup Wood z Filadelfii, Biskup Tyler z Hartford, Biskup Young z Erie, Biskup Rosecrans z Columbus, jener. wikar. Doane z Newark (syn Biskupa protest.), jener. wik. Preston z New York; O. Clark Tow. Jez., prezydent kolegium św. Gonzagi w Waszyngtonie, dawniéj prof. matematyki w Westpoint, O. Craft. T. J. w Baltimore, O. Fidelis od Krzyża z zakonu kaznodz.; ks. Hudson, redaktor *Ave Maria*, O. Izaak Hecker, założyciel kongregacyi Paulistów; ks. Ives, dawniejszy prot. Biskup z Karoliny półn., Tomasz Eving, senator z Ohio, Hovard Caldwell, syn kanclerza związkowego, jenerał Jones, kilku sławnych w Stanach Zjedn. autorów i autorek; matka Seton, fundatorka Sióstr Miłosierdzia w Ameryce, Miss Longfellow, kuzynka poety tegoż nazwiska, wdowa zmarłego prezydenta Tyler i wielu innych.

ROZMAITOŚCI.

Różaniec kapłana. W życiu kapłana wielkiéj wagi jest różaniec. Siła i skuteczność modlitw różańcowych wypróbowana jest od dawna w niezliczonych przypadkach. Już święty Wincenty a Paulo korzystał z tego sposobu modlitwy z wielkim skutkiem w pasterstwie dusz, a św. Franciszek Ksawery zyskiwał za pomocą różańca bardzo wiele dusz dla wiary i wykonywał wszelkiego rodzaju cuda. Z wielkiéj liczby czcicieli różańca wspominamy jeszcze z nowszych czasów słynnego Redemptorystę, wielebnego sługę Bożego Klemensa Maryą Hofbauera, który takie zaufanie mocne miał do różańca, że nie wahał się mówić, iż każdego i najzatwardzialszego grzesznika do pokuty i poprawy życia nakłoni, jeśli tylko będzie miał czas wprzódy odmówić różaniec. Jest to zatem drogocenny współpracownik w trudnéj i z wielką odpowiedzialnością połączonéj pracy pasterskiéj. Tą bronią duchową, z nieba nam daną więcéj kapłan sprawi, aniżeli własnemi siły, choćby je jak najbardziéj wytężał. Tą modlitwą ściąga on błogosławieństwo Boskie na swe działanie i serce swe otwiera na działania łaski Bożéj, uszlachetnia i podnosi się coraz wyżéj w pobożności i doskonałości. Tak wielki jest wpływ różańca na życie kapłana, że św. Karól Boromeusz, słynny reformator duchowieństwa, alumnom seminaryum duchownego nakazał go codziennie odmawiać; przez przyzwyczajenie do téj modlitwy dawał im Anioła Stróża na trudną drogę i zawód życia. Codzienne odmawianie różańca szczególniéj na ostatnią godzinę życia przyniesie słodką pociechę i ufność. Bo czyż na wspomnienie, żeśmy tyle lat i dziesiątek lat codziennie różaniec odmawiali, Matkę Bożą w najpiękniejszy sposób sławili i cudowne tajemnice Boże wielbili, nie obejmie duszy ufność w potężną przyczynę Najśw. Dziewicy? Prawdziwe dziecko Maryi nie może zginąć na wieki! — Do zamiłowania Różańca przyczynić się może wielce książeczka polecenia godna, która niedawno wyszła u Laumanna w Dülmen pod tyt.: *Des Priesters Rosenkranz*, napisana przez ks. Ackermanna z dyec. wyrcburgskiéj. Autor przedstawia tu znakomicie znaczenie Różańca dla kapłana, a następnie pojedyncze tajemnice zastosowuje do różnych szczegółów kapłańskiego zawodu. Pierwsza część dowodzi, że Różaniec powinien się znajdować w ręku kapłana według znanéj formuły św. Ignacego: hoc decet, utile, jucundum, facile, necessarium est. W drugiéj części rozważanie tajemnic w zastósowaniu do obowiązków kapł. Odmawianie Różańca w sposób przez autora oznaczony nie może pozostać bez wielkiego wpływu i pożytku duchowego.

☞ Przyszły numer *Przeglądu Kościelnego* będzie ostatni w bieżącym kwartale. Prosimy o wczesne odnowienie przedpłaty. ***Redakcya.***

Redaktor i nakładzca ks. Władysław Jaskulski w Poznaniu. — Drukiem Jarosława Leitgebra w Poznaniu.